

Szczecin, 20.11.2017 r.

dr hab. Barbara Rodziewicz

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Szczeciński

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR DOMINIKI WESOŁEK:
ПЕРЕВОД СЛЕНГА NADSAT
В РОМАНЕ ЗАВОДНОЙ АПЕЛЬСИН ЭНТОНИ БЕРДЖЕССА
В СВЕТЕ ТЕОРИИ ЭКВИВАЛЕНТНОСТИ ЮДЖИНА НАЙДЫ**

Powieść szkockiego pisarza Anthony'ego Burgessa *A Clockwork Orange* należy bez wątpienia do najczęściej przywoływanych i klasycznych dla translatoologii exemplów przekładu, stanowiącego szczególne wyzwanie, wymagającego od tłumacza olbrzymiego nakładu pracy oraz wyobraźni i inwencji językowej. Wykreowany przez pisarza futurystyczny żargon stał się źródłem wielu różnojęzycznych prac badawczych oraz dociekań naukowych na gruncie przekładoznawstwa i językoznawstwa *par excellence*. Rozprawa doktorska p. Dominiki Wesołek napisana pod kierunkiem prof. Jerzego Kaliszana poświęcona analizie przekładów slangu Nadsat przez pryzmat teorii ekwiwalencji Eugene Nidy jest kolejnym, należy podkreślić, interesującym głosem w toczącej się od lat dyskusji naukowej.

Krytyczna analiza przekładu to rodzaj badań często i chętnie podejmowanych w obszarze translatoologii, również w opracowaniach o charakterze lingwokulturolologicznym i komparatystycznym. Jest to zadanie trudne, pracochłonne, wymagające uwagi i staranności, doskonałej znajomości języka/ języków, bardzo dobrego przygotowania w zakresie teorii i metodologii przekładoznawstwa oraz literaturoznawstwa, równie dobrej orientacji w kulturze i historii społeczności tworzonej przez użytkowników języków utworów, będących przedmiotem analizy. Jednakże owo merytoryczne przygotowanie na odpowiednio wysokim poziomie nie zawsze gwarantuje powodzenie badań, realizujących się ostatecznie w przydługich, nieciekawych i pełnych szczegółowych komentarzy opracowaniach, niewnoszących niczego istotnego czy interesującego w stan badań nad danym zagadnieniem.

Dysertacja p. Dominiki Wesołek z pewnością nie należy do takiego rodzaju opracowań. Czyta się ją z przyjemnością i zainteresowaniem, tym bardziej, iż powieść Burgessa znana mi była dotychczas jedynie w przekładowej „wersji R” Roberta Stillera. Rozprawa mgr Wesołek jest dowodem na to, że do napisania ciekawej i wartościowej pracy o przekładzie potrzebne jest trafnie dobrane narzędzie optymalizujące porządek i kierunek badawczy analizy, w tym przypadku zastosowanie teorii ekwiwalencji Eugene Nidy.

Praca ma logiczną i przejrzystą konstrukcję, składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i streszczenia w języku polskim.

W obszernym *Wstępie (Введение)* Doktorantka przedstawia tło i kontekst powstania powieści, koncentrując uwagę na ogólnej charakterystyce języka głównego bohatera (równocześnie narratora powieści) – wymyślonego przez Burgessa języka, tworzącego młodzieżowy slang określony przez Szkota mianem Nadsat.

Tu jedna uwaga: zabrakło choćby krótkiego streszczenia fabuły powieści; nieznający tekstu czytelnik opracowania, śledząc dalsze rozważania Autorki, może się jedynie domyślać treści książki.

Jak słusznie podkreśla p. Dominika Wesołek, precyzując i tłumacząc wybór obszaru badawczego rozprawy, „анализируемая в работе переводческая единица – это искусственный сленг Nadsat [...] затрудняющий достоверный перевод романа на любой язык” (s.11). Stąd też Badaczka wyjaśnia główne cele pracy: „показать разнообразный подход к переводу одного и того же текста” oraz „на основе анализа переводов романа *Заводной апельсин* на польский и русский языки обнаружить уровень эквивалентности, представляемый каждым из переводов” (s.14), a także sposoby ich realizacji, które formułuje, stawiając szereg pytań, m.in.: „Являются ли все тексты переводами? Можно ли некоторые из них назвать адаптацией? Как сильно можно изменить оригинальный сленг в переводе? Что безусловно надо отразить, чтобы сохранить подлинную мысль произведения? Как далеко отошли переводчики от оригинальной формы, переводя искусственный сленг? Чем это оправдано? [...] Можно ли передать англо-русский сленг без участия заимствованной лексики? [...] Которые решения переводчика самые важные для успеха текста среди читателей? Какое требование динамической эквивалентности решительное в приеме перевода? В какой степени и какими мерами отражены

определенные признаки динамической эквивалентности? [...] Какие языковые процессы использованы переводчиками в переводе языка романа?" (s.13-14).

W dalszej części *Wstępu* Doktorantka wyjaśnia, że dla zrealizowania celów badawczych oparła się na teorii ekwiwalencji Eugene Nidy i zastosowała metodę analizy krytycznej.

Wart podkreślenia jest fakt, iż Autorka zdaje sobie sprawę z własnych ograniczeń w opracowaniu tematu rozprawy, wynikających ze znajomości konkretnych języków obcych, przyznając, że jej studia odnoszą się jedynie do przekładów powieści Burgessa na język polski i język rosyjski (przekład na język litewski przeanalizowany na podstawie artykułu naukowo-krytycznego autorstwa M. Bronskyte i S. Petroniene traktuję jako interesujący naddatek). Nie umniejsza to w żaden sposób walorów pracy, gdyż mgr Wesolek, jak wynika z dalszych wywodów, biegle włada językiem rosyjskim i językiem angielskim.

W ostatniej części *Wstępu* Doktorantka krótko przedstawiła strukturę pracy i zawartość poszczególnych rozdziałów monografii.

Założone cele są w rozprawie konsekwentnie realizowane.

Zaplecze analizy stanowią cztery pierwsze rozdziały rozprawy. Rozdział I zatytułowany *Переводы романа „Заводной апельсин” в литературе* to rozważania skoncentrowane na literaturze przedmiotu. Autorka dokonuje skrupulatnego i rzetelnego przeglądu artykułów naukowych poświęconych krytycznej analizie i zagadnieniu jakości przekładów powieści Burgessa na język polski, rosyjski i litewski, w tym również tych najciekawszych, autorstwa polemizujących ze sobą polskich tłumaczy tekstu, Roberta Stillera, twórcy dwóch wersji przekładowych, i Cezarego Michońskiego, autora przekładu dwóch rozdziałów książki, którzy jednocześnie zdradzają rozterki, jak i odkrywają tajniki warsztatu tłumacza niezwyklego języka *A Clockwork Orange*.

Rozdział II *Теория эквивалентности Юджина Ниды* podzielony jest na dwa podrozdziały. Pierwszy z nich opatrzony tytułem *Понятие эквивалентности в переводоведении* wskazuje na ambicję Autorki zmierzającą do uporządkowania całości zjawiska ekwiwalencji w translatoologii, co okazuje się zadaniem trudnym i wymagającym, ale nie niemożliwym. W sposób usystematyzowany i interesujący mgr Dominika Wesolek prezentuje zawiloci pojęcia ekwiwalencji, przywołując okazałą wielojęzyczną bibliografię

i prowadząc na jej gruncie samodzielny wywód, który dowodzi bardzo dobrej orientacji w refleksji przekładoznawczej poświęconej omawianemu zagadnieniu. Mam jednak wrażenie, że lista opracowań, które omawia Doktorantka jest niepełna. Z pewnością warto byłoby odwołać się jeszcze do co najmniej kilku publikacji polskich badaczy poruszających problem ekwiwalencji w przekładzie, na przykład Tomasza Krzeszowskiego, Marii Krzysztofiak, Edwarda Balcerzana czy Jerzego Pieńkosa.

W dalszej części rozdziału II mgr Dominika Wesołek przedstawia główne tezy teorii ekwiwalencji Eugene Nidy i szczegółowo charakteryzuje wyróżnione przez amerykańskiego teoretyka dwa typy ekwiwalencji: formalną i dynamiczną.

W kolejnym rozdziale rozprawy pt. *Требования теории Юджина Ниды в контексте перевода искусственного сленга Nadsat*, będącym logiczną konsekwencją przyjętej dla potrzeb analizy przekładów *A Clockwork Orange* teorii dynamicznej ekwiwalencji, Autorka podejmuje się złożonego zadania interpretacji i zastosowania założeń teorii Eugene Nidy do przekładu Burgessowskiego języka żargonu Nadsat. W moim przekonaniu z zadania tego wywiązuje się bardzo dobrze.

W rozdziale IV zatytułowanym *Характеристика требований динамической эквивалентности по отношению к сленгу Nadsat* mgr Dominika Wesołek w oparciu o anglojęzyczny tekst powieści i cenny komentarz autorski samodzielnie ustala i wyczerpująco charakteryzuje podstawowe wymogi ekwiwalencji dynamicznej odnośnie do przekładu języka żargonu Nadsat.

Zbudowana w poprzednich rozdziałach solidna podstawa teoretyczna znalazła w rozdziale V *Анализ переводов романа „Заводной апельсин”* znakomite przełożenie na część empiryczną pracy. Doktorantka wypracowała w pełni przystające do językowego świata powieści Burgessa narzędzia aparatury badawczej, które umożliwiły jej miarodajną krytyczną analizę polsko- i rosyjskojęzycznych przekładów wielopłaszczyznowego skomplikowanego w aspekcie traslatologicznym slangu Nadsat oraz w efekcie pozwoliły jej na sformułowanie interesujących, dojrzałych i wartościowych naukowo wniosków na temat wpływu stopnia ekwiwalencji dynamicznej przekładu na recepcję utworu w kulturze docelowej.

Podsumowanie

Rozprawa p. Dominiki Wesołek z pewnością zasługuje na uznanie. Napisana z dużą starannością i rzetelnością badawczą, interesująca, bez wątpienia proponuje nieszablonowe studium przekładoznawcze. Badaczka podjęła się trudnego zadania – spojrzenia na różnojęzyczne przekłady złożonego zjawiska językowego, jakim z pewnością jest futurystyczny slang Nadsat wykreowany przez Anthony'ego Burgessa w powieści *A Clockwork Orange*, przez pryzmat teorii ekwiwalencji Eugene Nidy.

Dwa spostrzeżenia krytyczne mają raczej charakter uzupełniający i nie umniejszają walorów naukowych, ani poznawczych monografii.

Konkludując, przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Dominiki Wesołek jest samodzielną, oryginalną pracą naukową, spełniającą wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Wobec powyższych wniosków wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Barbara Rodzina